

کتاب‌شناسی شیوه‌های مطالعه

و
آیین نگارش و ویرایش

تألیف

دکتر قاسم صافی

کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی

تهران - ۱۳۹۲

سرشناسه: صافی، قاسم، ۱۳۲۷ -

عنوان و نام پدیدآور: کتاب‌شناسی شیوه‌های مطالعه و آیین نگارش و ویرایش / تألیف قاسم صافی.
 مشخصات نشر: تهران: کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۲.
 مشخصات ظاهری: ۱۸۰ ص: ۲۱/۵×۱۴/۵ س. م.
 فروست: کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی؛ شماره انتشار: ۳۹۵.
 شابک: ۹۰۰۰۰ ریال: ۵-۱۷۷-۲۲۰-۶۰۰-۹۷۸

وضعیت فهرست‌نویسی: فیپا

یادداشت: ص. ع. به انگلیسی: Qasem Safi. Bibliography of studying methods and custom of writing and edition.

یادداشت: کتابنامه: ص. ۱۷۵ - ۱۷۸.

یادداشت: نمایه.

موضوع: مطالعه و فراگیری - - کتاب‌شناسی

شناسه افزوده: ایران. مجلس شورای اسلامی. کتابخانه، موزه و مرکز اسناد

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۲ ص ۵۸۱۴/م۵۶ Z

رده‌بندی دیویی: ۰۱۶ / ۳۷۱۳۰۲۸۱

شماره کتابشناسی ملی: ۳۲۳۸۴۶۶

کتاب‌شناسی شیوه‌های مطالعه و آیین نگارش و ویرایش

تألیف: دکتر قاسم صافی

(دانشیار دانشگاه تهران)

شماره انتشار ۳۹۵

ناظر فنی: نیکی ایوبی‌زاده

جای اول ۱۳۹۲

شمارگان ۴۰

بها ۹۰۰۰ ریال

شابک 978-600-220-177-5

تمامی حقوق چاپ و نشر این اثر در انحصار کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی است

انتشارات و توزیع:

مرکز پژوهش کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی،

خیابان انقلاب، مابین خیابان ابوریحان و دانشگاه، ساختمان

فروردین، طبقه ۷، واحد ۲۷ و ۲۸ : تلفن: ۶۶۹۶۴۱۲۱

نشانی سایت اینترنتی: www.lcal.ir

نشانی پست الکترونیکی: Pajoooheshlib@gmail.com

به نام صورت آرای معانی

آشنایی با روش و مهارت های مطالعه، کتاب و سایر مکتوبات و همچنین کوشش برای درست گفتن و درست نوشتن و درست خواندن و استکامی به پاره ای از پیچیدگی های متون و مصطلحات زبان فارسی و قواعد دستوری برای ما که پارسی زبان هستیم و میراث کرامت ادبیات غنی و شکوهمند در اختیار داریم، موضوعی است در حد یک نیاز کامل و فوری. برخی از دانشندان زبان و ادب فارسی و مدرسان فاضل و آگاه این موضوع در راستای رسالت های بزرگ و بزرگ خود، همواره در پی آن بوده اند که کامیابی شمر و مؤثر بردارند و راسنایی های در قالب کتاب و مقاله و مجموعه و بطح رساله و مجموعه ای بهم که اکنون در دست شما است، ثمره آن مکتوبات است و فرصتی است جامع به یکجا مدون از تفکرات آثاری که در زمینه های مذکور به قلم آمده است.

در کتاب شناسی حاضر، تمام چهره ها و استادانی که مشورت و مساعدت بهم به چشم می خورد که یک عمر به تعلیم و تربیت انسانی و وطن پرورانه و یکی از دغدغه های آنها، بهره مند ساختن دوستداران زبان و ادب فارسی به طرز دست نخار و قواعد نوشتن و گفتن و چگونگی نوشتن با کوبی اندیشه، احساسات و عواطف و افکار و عقاید و انتقال آگاهی ها بوده است نظیر محمد تقی بهار، احمد بهمنیار، احمد بیرشک، علی اکبر وجدی، میرزا عبد العظیم قریب، محمد قزوینی، سید نفیسی، رشید یاسمی، محبتی مینوی، جلال الدین جالی، پروین کتابداری، بدیع الزمان فروزانفر، ابراهیم پورداوود، امیری فیروزکوهی، غلامحسین یوسفی، نائل خانلری، عبدالحسین زرین کوب و دیگران.

باید متأسف است که چرا با وجودی که قریب یک قرن از پیشنه های مکتوب آن استادان بزرگوار می گذرد و در این راستا، کتاب های را ترا ایل فن مشابه می کنیم هنوز نتوانسته ایم یک رسم انجمن یکسان و صحیح در تمامی

مراحل آموزشی و پژوهشی و امر نشر به کار بریم. باعث خوشنودی است که کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی توفیق یافت که مجموعه مدون و باارزشی از مشخصات منبع و مراجع تخصصی این رشته، مهم را که به هست پژوهشگر ارجمند جناب استاد دکتر قاسم صافی فراهم آمده و خود سال‌های طولانی را در دانشگاه در کار تعلیم و آموزش این رشته سپری کرده‌اند، در معرض آگاهی علاقه‌مندان قرار دهد و زمینه دسترسی آسان به اندوخته‌های نویسندگان و سرجمین این رشته را برای معلمان و متعلمان و دانشوران مهیا کند و خوانندگان با بهره‌گیری از متون و آثار به تناسب نیاز خود از آن بهره‌مند و کیفیت مطالعه و پژوهش‌های یادگیری و همچنین طریزبان و نگارش خود را با تکیه بر موازین علمی و اصول درست ادبی و درست نویسی، ارتقا بخشند.

محمد رحیمی
ریاست کتابخانه، موزه و مرکز اسناد
مجلس شورای اسلامی

فهرست مطالب

۹	دیباچه
۱۵	بخش اول: کتاب‌شناسی شیوه‌های مطالعه
۱۷	الف: کتاب‌نامه
۴۱	ب: مقاله‌نامه
۶۵	ج: پایان‌نامه
۷۵	بخش دوم: کتاب‌شناسی آیین نگارش و ویرایش
۷۷	مقدمه
۷۹	الف: کتاب‌نامه
۱۱۱	ب: مقاله‌نامه
۱۳۳	بخش سوم: نمایه
۱۶۳	فهرست منابع

دیباچه

جامعه سالم، جامعه‌ای است که اعضای آن بتوانند ضمن رفع نیازهای زندگی از طریق اشتغال متعارف، از سرگرمی‌های سالم و روابط انسانی مطلوب و شفاف عاطفی که از صرف صحیح اوقات فراغت خویش حاصل می‌کنند برخوردار باشند و در این باب چنان مسرور و پربهره شوند که برای لذت‌هایی زودگذر، راه انحراف در پیش نگیرند. مطالعه و کتاب‌خوانی از آموزنده‌ترین روش‌هایی است که زمینه‌های لازم را در ایجاد انگیزه، لذت و اشتیاق و تشویق به کسب آگاهی و دانایی، می‌تواند فراهم کند و عادت به مطالعه خواندنی‌های مناسب و مفید را در جامعه به وجود آورد. بدیهی و استجماعیت بخشیدن به کتابخانه‌ها به خصوص به کتابخانه‌های عمومی و اداره کردن آن به مطلوب‌ترین وجه، همراه شناساندن و معرفی خدمات آن به جامعه، کنار تحقق بخشیدن به دیگر مسائل فراگیر شدن امر مطالعه، از عمده‌ترین اموری است که این عادت را بهتر به وجود می‌آورد و سازندگی و فضیلت پدید می‌آورد.

تردید نیست که انسان توانسته و می‌تواند توسط کتاب و کتابخانه به عنوان ابزار اولیه آموزش و تحقیق و مرجع هر گونه کسب معلومات و

گنجینه سرمایه‌های علمی و فکری و پایگاه مقدس علم و دین به افکار خود شکل دهد، کردار خود را نظم بخشد، سنن خود را حفظ کند، و به ایمان و مذهب خویش دوام و بقا بخشد؛ و از مجموعه آن - که معمولاً در همه زمان‌ها و مکان‌ها به طور رایگان در دسترس است و با زندگی انسان در جهت بهتر ساختن و بارور نمودن آن سروکار دارد - بهره‌مند شود.

کتاب و همخانواده‌های آن، مهمترین وسیله مورد دسترس و مربی بزرگ برای تربیت و برای تنفس آزاد اندیشه و عامل اصلی انتقال میراث‌های علمی و فرهنگی گذشته به آینده و زمینه پرورش ذهن و گسترش علم در سطح عمومی جامعه است و می‌تواند دروازه زیبایی از یادگیری فرهنگ و اندیشه را به روی آدمیان از هر قشر و طبقه بگشاید و با پیوند دادن آثار گذشتگان به آیندگان و تقویت اندیشه‌های نو، منبع عظیمی از علم و معرفت فراهم آورد و موجب انتقال دانش و هنر و نزدیکی مردم با یکدیگر و با ملت‌های دیگر شود.

توسعه زنجیره کتابخانه‌های عمومی در هر گوشه و کنار کشور با فراهم‌سازی زمینه‌های لازم برای همگانی کردن کتاب‌خوانی و معرفی کتاب‌های خوب از امهات اقداماتی است که باید مورد توجه جدی قرار گیرد تا دسترسی سریع و آسان به این منبع عظیم و رسانه ارزشمند معارف بشری و تاثیرگذار در دگرگونی‌های فکری، به سهولت ممکن گردد و آموزش و تحقیق از انحصار بخشی از جامعه فراتر رفته، عمومیت یابد و موجب تربیت جامعه، تهذیب نفس آدمیان، ابداع فنون، ایجاد امنیت محیط، تسریع در برآورد حوایج و نیازهای رفاهی و حیاتی، و تسهیل کامیابی‌های علمی و فرهنگی و هنری و بالمال مدارج مادی و معنوی شود. امر مسلمی است که دانش‌آموز کمال خواه می‌باید معلومات خود را وسیله کتاب‌های غیر درسی یا کمک آموزشی تکمیل نماید و از دوران

کودکی، به امر مطالعه، میل و عادت پیدا کند تا در دوران فراغت به خواندن کتاب و سایر مواد خواندنی مثل مجله و روزنامه رغبت نشان دهد و به تدریج با مطالعه آزاد، از اوضاع و احوال دنیا و تغییرات و پیشرفت‌های آن با خبر شود و بتواند روش خودآموزی به وسیله کتاب را تا آخر عمر ادامه دهد. این گروه معمولاً به علت وجود کتابخانه‌های کوچک و بسیار ضعیف مدرسه و تعطیل بودن آن پس از ساعات آموزشی، به کتابخانه‌های عمومی روی می‌آورند که البته به شرط وجود تجهیزات مناسب در کتابخانه، داشتن موقعیت جغرافیایی مطلوب، سیر نظم منطبق بر اصول کتابداری و مسئولینی شایسته، هم سرگرمی زمان فراغت آنها و هم نیازهای علمی و روانی آنها تأمین می‌شود و این امر بتدریج در دانش‌آموز به یک عادت بدل می‌شود به نحوی که از انس با کتاب خوشش می‌آید و از تماشای آن لذت می‌برد و بالاخره، عادت به مطالعه در وجود او بایدار می‌گردد.

بررسی‌های انجام شده نشان می‌دهد که وجود کتابخانه‌های مجهز و بویژه بنیاد شده در محل‌های مناسب، نقش مهمی در امر کتاب‌خوانی و روشن شدن افکار عمومی جامعه و انتقال اطلاعات علمی، فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی داشته‌اند. با تأسف علاوه بر آنکه به دلایل گوناگون در جامعه ما و هم میان اکثر خانواده‌ها، فرهنگ کتاب‌خوانی کم‌رنگ است از سوی مسئولین تصمیم گیرنده هم عنایت درخور در این زمینه مثل ایجاد کتابخانه عمومی بیشتر و توجه بایسته به ارتقای کیفیت کتابخانه‌های موجود به تناسب جمعیت مناطق شهرها و روستاها محسوس نمی‌شود و رسانه‌های گروهی ما نیز در برنامه‌هایی که با کتاب مناسبت دارد زمینه کافی را برای ایجاد انگیزه و رغبت به سوی مطالعه و استفاده بیشتر از کتابخانه‌ها را فراهم نمی‌سازد.

ارزش دادن ارکان جامعه به مطالعه و تاسیس کتابخانه‌های متعدد و

مدرن، مجهز به مواد خواندنی لازم و امکانات مناسب مطالعاتی و همچنین توجه به آموزش شیوه‌های مطالعه از مهم‌ترین موضوعاتی است که ضروری است پیوسته‌مورد نظر مسئولان و سیاست‌گزاران باشد. تأکید سخنرانان، معلمان و رهبران اجتماعی و تبلیغات مختلف رسانه‌ها با استفاده از افراد آگاه در باب اهمیت مطالعه و شیوه درست مطالعه، و نوشتن مقالاتی در این باره و نیز معرفی کتاب‌های دوران ساز و تازه از چاپ در آمده، و روان کردن متن کتاب‌ها و تناسب دادن آنها با سن و رشد کودکان و نوجوانان، از عوامل مهم در بالا بردن گرایش به مطالعه و رویکرد به کتابخانه و از انگیزه‌های لازم در افراد برای مطالعه، به شمار می‌آید.

آنچه صرف‌نظر از توجه کمی و کیفی به مجموعه کتابخانه و تأمین هزینه‌های لازم برای اداره آن اهمیت دارد نقش کتابدار در کتابخانه‌ها و بخصوص در کتابخانه‌های عمومی است که امری بسیار مهم و حساس است. اگر کتابداران کتابخانه‌ها از حیث دانش کتابداری و اخلاق حرفه‌ای و انسانی رشد کاملی داشته باشند، بدون تردید همچون معلمان و استادان جامعه که معماران نسل‌های آینده به شمار می‌روند در جلب و جذب مردم به استفاده از کتابخانه و افزایش بار معلوماتی و تربیتی آنان فوق‌العاده تأثیرگذار خواهند بود و می‌توانند با پروراندن صفاتی در خود از قبیل مردم دوستی، میل کمک به مردم، کنجکاوی و ارتباط با کتاب، حضور ذهن در گفتار و آداب، و کسب معلومات کافی از کتاب‌ها و جراید، مردم و بخصوص مراجعین به کتابخانه‌ها را در جهت خیر و صلاح، راهنمایی کنند و رابطه میان آنان و کتاب را هدایت نمایند.

با عنایت به اینکه، همه رفتارها و عادت‌های آموخته شده را بر اثر مطالعه و یادگیری می‌توان تغییر داد و روش درست یادگیری و مطالعه و چگونگی علاقمند کردن افراد رادر سطوح مختلف سنی و تحصیلی به مانند

سایر فنون آموخت، کتاب‌شناسی موضوعی حاضر می‌تواند کمکی باشد به یادگیرنده‌ها برای شناخت و آشنایی با منابع مکتوب در این زمینه که با شناخت و دسترسی به مطالعه آن منابع بتوان در کسب مهارت‌های لازم در کار مطالعه و یادگیری مؤثر، موفقیت‌های لازم را به دست آورد. بی‌شک آشنایی با متن منابع این مجموعه که با هدف آگاهی رساندن تدوین شده است به خواننده می‌آموزد که چگونه مهارت‌های جدید را در مراحل مطالعه فراگیرد و با انواع مهم روش‌ها و نظریه‌های یادگیری و عوامل مؤثر در آن آشنا شود و اینکه چگونه در خود و در کودکان، ایجاد انگیزه کند تا به مطالعه راغب شوند و روش درست مطالعه را تعلیم بگیرند.

سازماندهی اطلاعات در کتاب‌شناسی حاضر به این شیوه است که مدخل‌های کتاب‌شناسی، نخست با استفاده از یک تقسیم‌بندی موضوعی به ترتیب: کتاب‌ها، مقاله‌ها و پایان‌نامه‌ها فراهم آمده است و سعی بر این بوده است که منابع مربوط به موضوع در دامنه کتاب‌شناسی حاضر، ارتباط دقیق داشته باشد. در مرحله بعد، مدخل‌ها بر مبنای عنوان منابع تنظیم شده است و نمایه مؤلف و مترجم در پایان کتاب‌شناسی بر اساس نظم الفبایی با ذکر ارجاع به شماره مدخل‌ها آورده شده است.

منابع این کتاب، فهرست کتابخانه‌های دانشگاهی تخصصی، ملی، عمومی، پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی، سایت مگ ایران، سایت ایران داک، کتاب‌شناسی کتاب‌های چاپی فارسی، فهرست مقالات فارسی، آیین نگارش و ویرایش مؤلف، و کتاب‌شناسی‌های پراکنده در مجموعه منابع مکتوب و نظایر آنها و ملاحظه اغلب خود آثار است و کوشش شده است که حتی‌المقدور، هر آنچه را در حوزه مطالعه و کتاب‌خوانی انتشار یافته است پوشش دهد و مفاد آن به کار مربیان، مدرسان، خوانندگان، پژوهشگران و اولیای خانواده‌ها و مراجعان کتابخانه‌ها درآید.

این کتاب‌شناسی در دو قسمت و هر قسمت در چند بخش تدوین شده است: قسمت اول، حاوی کتاب‌شناسی مطالعه است شامل ۲۵۳ عنوان کتاب، ۲۲۰ مقاله، و ۴۶ عنوان پایان‌نامه.

بخش دوم به کتاب‌شناسی آیین نگارش و ویرایش اختصاص دارد مشتمل بر ۴۰۳ عنوان کتاب و ۲۰۴ عنوان مقاله.

در پایان از لطف جناب دکتر محمدرجبی رئیس کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی و مساعدت معاونت محترم پژوهشی دانشگاه تهران تشکر می‌کنم که امکان نشر این پژوهش را فراهم کردند و امیدوارم مورد استفاده و بهره‌وری علاقه‌مندان قرار گیرد و خدمتی در راه توسعه فرهنگ و زبان فارسی واقع شود.

قاسم صافی

تابستان ۱۳۹۲